

Andrea Pala

Nikodemovo drveno raspelo u Oristanu: primjer franjevačke ikonografije na Sardiniji

U crkvi Sv. Franje u Oristanu čuva se drvena skulptura namijenjena štovanju koja vjerno odražava tipologiju gotičkih raspela s prikazom bolnoga Krista (crocifissi dolorosi). To je tzv. Nikodemovo drveno raspelo. Prikaz je preuzet iz mistične literature prve polovice 14. st., u kojoj veliki mistici za sugovornika imaju Krista, predstavljenoga skulpturom ili slikom, s izmučenim tijelom i znakovima Pasije. Remo Branca naglašava činjenicu da Raspelo nema uobičajene anatomske proporcije te pažljivim proučavanjem anatomije zamjećuje da bi kip mogao biti sastavljen od različitih, međusobno spojenih komada drva, nego od šupljega toraksa. Branca je mišljenja da je kulturološki i stilski krug u kojem je djelo moglo nastati vezan za rajnsko područje te da je moglo biti realizirano u Italiji, točnije u Pisi oko 1350. godine. Géza De Francovich također smješta rad, kojega je ostvario španjolski umjetnik, možda Katalonac, pod utjecajem rajnskoga tipa bolnoga Krista, u 14. st., ali između 1320. – 1330. g. Sari prepoznaje Nikodemova Krista kao djelo ibernskoga majstora koji spaja ekspresivnu snagu prve četvrtine 15. st. s flamanskim naturalizmom u Španjolskoj oko 1400. g. te ga pripisuje jednom katalonskom majstoru. Još jedan prijedlog daje Elvio Lunghi koji analizira restauracije raspela iz Oristana, iz Cortone i križa iz kapele della Pura u crkvi Santa Maria Novella zahvaljujući kojima je bilo moguće prepoznati zajedničko podrijetlo. Mogu se nadodati i novi prilozi vezani za nedavnu obnovu slikarskoga ciklusa u unutrašnjosti crkve Sv. Klare u Oristanu, sagrađenoj između 1343. i 1348. g. sredstvima arborejskoga vojvode Pietra III od Bas-Serre.

Ciklus je nažalost prilično oštećen, no zahvaljujući grafičkim otiscima ostvarenim kroz acetizirane listove i uporabom dijagnostičke analize ultraljubičastim zrakama, bilo je moguće prepoznati ikonografiju i prisutstvo jednoga gotičkoga raspela s bolnim Kristom, bliskoga Nikodemovu raspelu. Bez obzira što slikarije još nisu precizno datirane, moguće je prepoznati francuski utjecaj. Mišljenja sam da ovaj slikarski rad svjedoči o poznavanju gotičkih bolnih raspela u godinama prije 1518. g. te je moguće da je riječ o prvom, dosad poznatom, takvom prikazu u Sardiniji. Faza istraživanja još je takva da nije moguće sa sigurnošću datirati Nikodemovo raspelo te je potrebno preispitati sve hipoteze. Čini mi se važnim naglasiti šupljinu izvađenu iz rektuma Nikodemova Krista, što može biti posljedicom praktičnih ili pak tehničkih motiva. Smatram da se ne trebaju zanemariti niti pretpostavke da su se u unutrašnjosti stražnjih udubina kipa mogle čuvati relikvije. Realizacija Nikodemova raspela može se datirati u sredinu 14. st. i iako se ne želi uspostaviti direktan prototip, njegova izvedba, uvjetovana već prisutnim prikazima raspela s prikazom bolnoga Krista u središnjoj Italiji, može se pripisati skulptoru koji je djelovao na području Toskane. U ovom kulturološkom kontekstu, Raspelo je moglo doći u Sardiniju posredstvom franjevaca iz Toskane.

U svjetlu ranijih istraživanja ne mogu se negirati podudarnosti u određenom razdoblju između crkve Sv. Franje u Oristanu i Sante Marie Novelle u Firenci – obje građevine čuvaju dva gotička raspela s bolnim Kristom koja su stilski veoma bliska, kao i dva mramorna kipa koje potpisuje Nino Pisano. Ta posebnost, među ostalima, nameće da se poduzmu daljnja istraživanja o franjevačko-dominikanskim odnosima i o umjetnicima koji su gravitirali ovim crkvenim redovima. U svakom slučaju ikonografija Nikodemova raspela čvrsto je ukorijenjena u Sardiniji i nameće se kao kulturološki znak od velike važnosti. Autoritet njegova modela može se pronaći u slikarstvu i skulpturi sve do 17. stoljeća. Štovanje ovoga raspela i nakon mnogih stoljeća ne jenjava te se još uvijek susreće u radovima otočnih slikara 20. st. kao i na grafikama prošloga stoljeća gdje ga još uvijek nazivaju Nikodemovim.

Prijevod s talijanskoga: Nina Šepić